

SALTOFT- TEGNINGER FRA PETROGRAD 1917 OG MOSKVA 1927

Af Bernadette Preben-Hansen

Eduard Saltoft (1883-1939) var en dansk kunstmaler, der arbejdede for den danske krigsfangehjælp i Rusland under verdenskrigen og borgerkrigen. Han boede i Petrograd og var leder af Dansk Røde Kors i landet fra 1916 til 1918. Under opholdet tegnede og malede han krigens konsekvenser for befolkningen: sult, sygdomme, nød og død. Saltoft forlod Rusland i 1919 og rejste til London i 1920 for at udstille sine værker fra Rusland. Udstillingen blev hans internationale gennembrud. I 1927 rejste han som korrespondent for Berlingske Tidende til Moskva for at dække 10-året for oktoberrevolutionen.

Saltoft forærede i 1929 Karen Skov, Peter Skovs hustru, et album med 16 tegninger fra Polen og Rusland, især Petrograd i 1917 og Moskva i 1927. Peter Skov (Schou) var legationssekretær ved det danske gesandtskab i Petrograd under verdenskrigen og Danmarks gesandt i Moskva fra 1923. Tegningerne blev publiceret som illustrationer til Saltofts artikler i Berlingske Tidende. Skov afleverede albummet til KB i 1961.

I 1917 led Petrograd i stigende grad under varemangel, nødstilstande og hungersnød. Saltoft beskriver, hvordan sultedøden gemmer sig i mængden, der står i en brødkø foran en omtrent tom bagerforretning. Teksten og tegningen er publiceret i Berlingske Aften 7. januar 1928:

*Eduard Saltoft,
1907.*

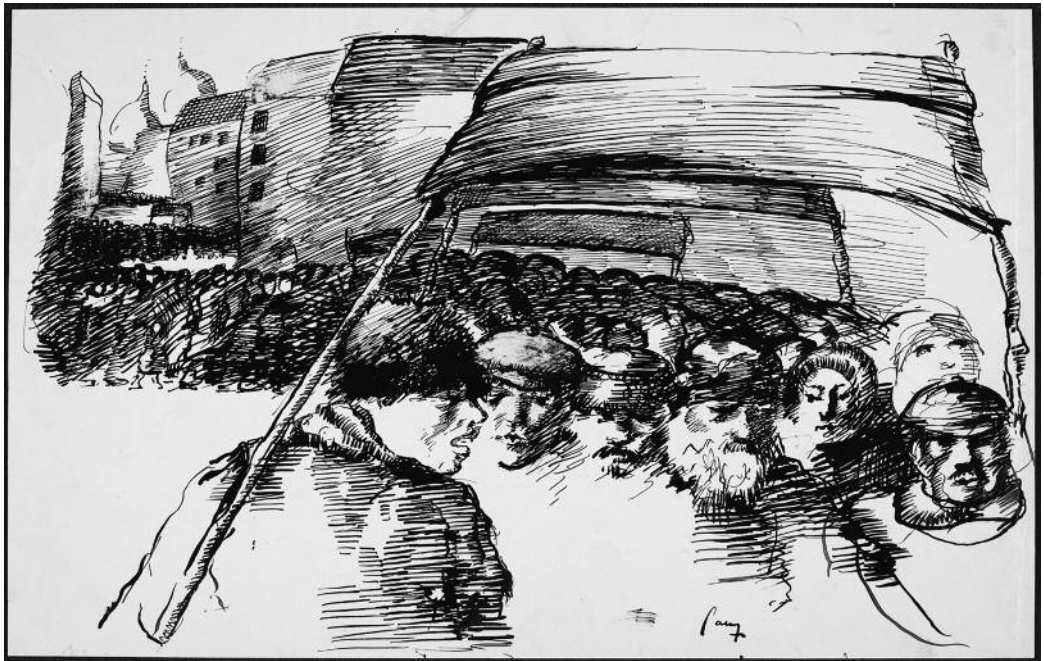
*Foto: Holger
Damgaard. (KB)
Et portræt fra tiden
omkring verdens-
krigen er ikke fun-
det.*

“Brødet. Det var i Petrograd 1917. Jeg boede i Millionaja. Under mig ved siden af i stuen var et brødsalg. Tiden var fyldt af uro: noget vil vise sig. Tidligt en morgen vækkes jeg af en dump og mærkelig lyd. Stemmer og trampen, hver nat er den der men det er som den stiger, hver ny nat har sin lyd. Jeg står op af min seng og lister hen over gulvet til vinduet for at se, hvad der foregår udenfor. Jeg må lægge min kind helt ind til den frosne rude, så ånden laver et hul i isblomsterne, før jeg kan se over den mørke gade. Det er blot en samling koner med deres kurve på armen, der står og

venter på, at forretningen skal åbne. Stadig gentager det sig, men støjen rykker sig nærmere og nærmere og mælkespandene klinger hårdere for at vække mig. Og når jeg ser ud, vokser otjered'ens (det russiske ord for en kø) størrelse nat efter nat. Jeg behøver ikke længere at lægge kinden ind til vinduet, nu står de lige nedenfor, og nu må jeg se til den anden side for at se, hvor lang rækken er blevet. Ja, nøden stiger dag for dag. Nat efter nat vokser den indtil jeg en tidlig rå og barsk morgen hører den dunkle mumlen vokse til en stadig tiltagende larm, der stiger til jeg hører høje skrig. Og da jeg styrter

Brodet. Petrograd, 1917. (KB)

Uden navn, sted og dato. Peter Skov skrev "Demonstrationstog". (KB) Tegningen er publiceret i Berlingske Aften 10. december 1927 under navnet "Den marcherende røde hær". Den er formentlig fra Petrograd 1917 eller 1918. Tilhørende tekst er ikke fundet.

hen til vinduet ser jeg et ubeskriveligt virvar: koner, mænd, spande og kurve, bomuldsskørter, legemsdele, arme og ben, en stor kæmpende cirkel i den hvide sne. Alt under vældige hyl og brøl. Otjereden er brudt, den er blevet til en masse og har sat sig i bevægelse. To store gardavojer maser ind i massen og haler noget ud. Jeg ser et glimt af et halvnøgent blodigt menneske, der bliver båret bort. Det er sulten, der har talt: en for hvem det var bristet, der havde brudt den uskreve lov. Som sagt, det blev kørt væk og pladserne indtoges på ny indtil døren til det lille bageri åbner sig lidt for et forskræmt ansigt og en arm, der klemte sig ud med de små rationer brød. Nogle dage efter lukkede butikken. Ingen forbandelser havde magt til at åbne døren, intet stokkeslag på det mørke kolde vindue får det lille runde brød til at vise sig. Så rendte de som vilde, et hylende kor, ned ad gaden til det næste ud salg, indtil ingen steder de mørke ruder svarer og mængden som revolutionens vældige legeme stormede frem for at skaffe brødet".

I november 1917 var Saltoft i audiens hos Trotskij, der sad i "Værelse 54, Udenrigsministeriet" i Smolnyj i Petrograd. Smolnyj var i tsartiden en skole for unge adelige kvinder, nu var bygningen bolsjevikernes hovedkvarter i Petrograd. Saltoft oparbejdede et for den danske krigsfangehjælp nyttigt kendskab til de russiske ministerialkontorer og personalet der. Teksten og tegningen er publiceret i Berlingske Aften 21. december 1927:

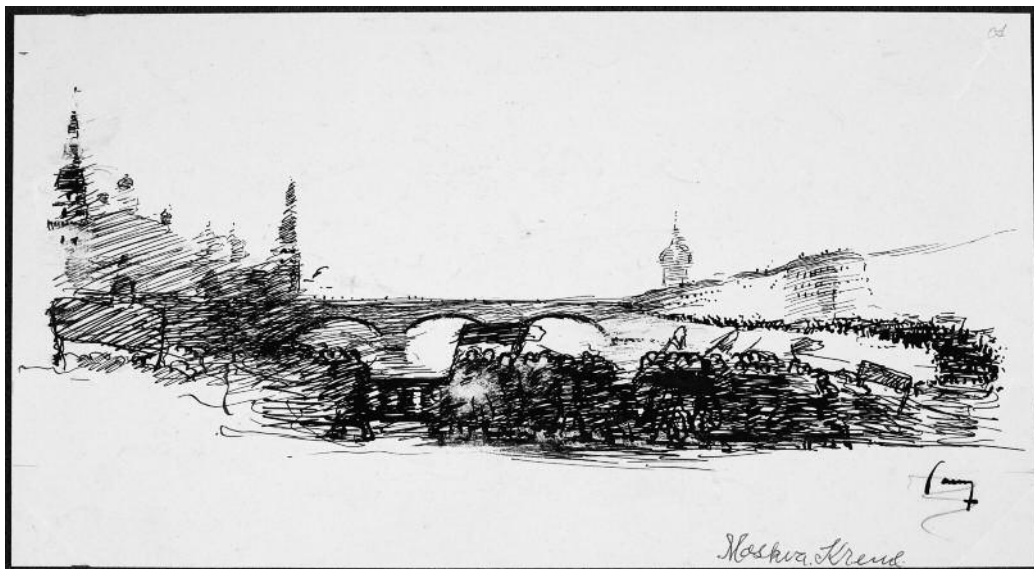

“Hvor forandret var ikke Smolnyj, det gamle adelige pigekloster, det fornemste i Rusland, da jeg kom ud og så det første gang efter oktoberrevolutionen. Nogle få måneder i forvejen var det endnu Tolstojs og Turgenevs små adelige jomfruer, der her oplærtes til al verdens forfængelighed og for-gængelighed. En hvidhandsket gammel tjener førte en op i verdens lang-somste elevator til store, gamle, skønne rum, hvor lampetter gød deres milde lys over interiører, der mindede en om kendte steder i den russiske litteratur. Og nu, på denne kolde novemberdag: det politisk stormomsuste hus, et po-

*Smolnyj. Petro-
grad, 1917. (KB)*

litisk centrum, hvorimod verdens øjne ængstelig rettedes, og hvorfra den trådløse telegraf dag og nat spyede sine opfordringer til kamp og sine anatemæer ud i et ansprændt lyttende verdensrum, til proletarer i alle lande.”

Saltoft fortsætter artiklen med en beskrivelse af Trotskijs udseende, samt mødet med ham.

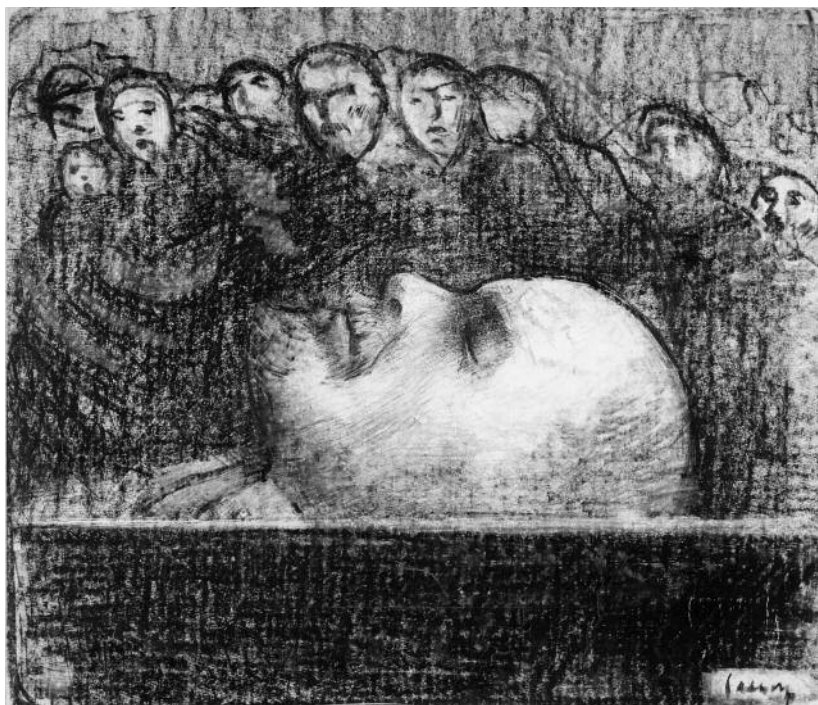

*Den røde hærs
parade ved Kreml.
Moskva, 1927.
(KB)*

Saltoft var øjenvidne til militærparaden ved Kreml i anledning af 10-året for oktoberrevolutionen. Teksten og tegningen er publiceret i Berlingske Aften 8. november 1927:

“Grå og diset ligger Den Røde Plads. Afdelingerne af den røde hær, der skal defilere, står opstillet. Bataljon efter bataljon, ca. 30.000 mand med front mod Lenins mausoleum. Over de snorlige khaki-linjer, der brydes af orkestrenes skingrende gule messing, vajer de røde regimentsfaner. Den khaki-farvede masse er toppet af forskelligt farvede huer, der tegner sig skarpt mod kosakkernes og tjerkessernes sorte burkaer. (...) Defileringen, der overværes af corps diplomatique og delegationerne, begynder. Alle våbenarter – infanteri, ingeniører, marinetropper og flyvere – kompagni efter kompagni passerer under stadige hurraråb forbi mausoleet, foran hvilket kommissærerne har taget plads. Efter fodfolket med de frivillige korps kommer ambulance-tropperne. Så artilleriet, let og svært, i flygende galop. Hvert regiment med sin farve heste. Så en kort afbrydelse og uvilkårlig giver tilskuernes spænding

og begejstring sig luft i jubelråb, for nu kommer tjerkeserne. Frem jager de, ført af deres ataman, et fygende sort uvejr, sorte burkaer, sorte heste, eskadron efter eskadron. Derefter kosakker og mongoler. Endelig maskingeværer på vogne med trespand for. Fire i hver række sprænger de forbi os som en romersk væddekørsel. Tre timer har det varet. Defileringen er forbi, og processionen af korporationerne begynder, et gyngende sort hav med titusinde røde faner og plakater med karikaturer af de vesteuropæiske statsmænd passerer forbi os. Kremls illuminerede tårne mod den opalblå aftenhimmel spejler sig i floden, men endnu trykker et tre kilometer langt tog af arbejdere sig langsomt frem mod den gamle fæstnings snævre porte. Saltoft.”

*Lenin. Moskva,
1927. (KB)*

Saltoft besøgte Lenins mausoleum på Den Røde Plads i Moskva i december 1927. Saltoft havde talt med Lenin i Smolnyj i Petrograd i marts 1918 og synet af den døde Lenin gjorde et stort indtryk på ham. Ifølge Saltoft var Lenin “en enestående overlegen begavelse og først og fremmest en realiteternes mand”.¹ Saltoft har i portrættet af den udstoppede Lenin fanget magtdemonstrationen, der genspejles i massernes fortabte ansigter. Teksten og tegningen er publiceret i Berlingske Aften 14. december 1927:

“Ved Lenins sarkofag, Ruslands mægtigste mand. Hele døgnet skinner lyset ud fra den døde Lenins mausoleum. Unge soldater våger over det dag og nat. I deres lange skindpelse står de urørligt i de iskolde dage og nætter foran indgangen med geværet ved fod med de opplantede bajonetter. Og hele dagen står folk i kø for at komme ind gennem svingdørene. Det er en kold snefogs aften, da jeg går derhen. Lyset fra indgangen skinner ud på de to rødgardister, der står roligt vogtende og ser ned på sneen. Svingdørene åbnes og jeg står i korridoren, der løber rundt om det egentlige rum, hvor sarkofagen står. Rummets farve er luende rød; der står et lille bord med telefon. Så går vi langsomt barhovedet frem. Alle jævne hverdagsfolk, soldater, arbejdere, foran mig går en kone med et lille barn på armen, og der, da vi drejer om hjørnet, ligger den store døde mand i sin kiste.

Sarkofagen af sort træ står midt på gulvet, med en trekantet glasbygning over sig og rundt langs væggene løber en forhøjning, hvor man går rundt; det hele er holdt i ildrøde og dybsorte farver. For hver ende af sarkofagen står en rødgardist med en opplantet bajonet, som to statuer står de og ser ned på den døde. Selv hviler han der i en khaki-jakke. Kroppen er tildækket af et sort og rødt stof, som sort med istænket blod. Helt gyldent ses det vældige stærke hoved med det mægtige kranie og den stærke knudrede nakke. Øret er smukt og velformet, et træt og mildere udtryk har bredt sig over trækkene, over dette ansigt, der var et uvejr af bevægelse, en stadig skiften fra lynende ironi til en dynamisk kraftudfoldelse, der fik en verden til at skælve. Munden er tæt sluttet og hagen næppe dækket af et kort bredt rødblondt skæg. Den venstre arm ligger udstrakt, den højre er bøjet og hånden knyttet, jeg ser en lille blå plet på neglen på højre hånds tommelfinger. Det lille barn peger mod den døde mand og siger så nogle ord; moderen tysser på det - ganske langsomt går vi rundt, så passerer vi igen gennem korridoren, forbi de vogtende skildvagter og står midt i den døde mands værk, død og dog levende, midt i den by, hvor ingen plet ikke taler om ham, hvor lyset stiger mod himlen og farver skyerne til blod, hvor hvert nummer på hvert magasin er et pseudonym for hans navn, hvor hver handling præges af hans virke. Man være for, man være imod denne gigants værk, man bøjer alvorligt sit hoved.”

Bernadette Preben-Hansen, filolog,
b.preben@gmail.com

Note

1. Berlingske, 9.6.1931